

USTOZ VA MURABBIY SHAXSIGA EHTIROM – MILLIY TA’LIM TIZIMI TARAQQIYOTINING KAFOLATI

5 son DKTIMTT USLUBCHI

Primqulova Laylo Sobirovna

Defektolog

Pulatova Kamola Abduvoitovna

Annotatsiya: *Mazkur maqolada ustoz va murabbiy shaxsiga ehtirom ko’rsatishning ta’lim tizimi taraqqiyotidagi o’rni ilmiy jihatdan tahlil etilgan. Unda pedagog shaxsining ijtimoiy-ma’naviy qadri, yosh avlodni barkamol inson qilib tarbiyalashdagi beqiyos xizmati, shuningdek, ustoz-shogird an’anasining zamonaviy ta’lim jarayonida tutgan o’rni yoritilgan. Maqolada ustoz va murabbiylarga bo’lgan hurmat jamiyatning ma’naviy taraqqiyotini belgilovchi muhim omil sifatida asoslab beriladi. Shu bilan birga, milliy ta’lim tizimida ustoz shaxsiga ehtiromning davlat siyosati, ma’naviy qadriyatlar va pedagogik innovatsiyalar bilan uyg’unligi tadqiq etilgan.*

Kalit so’zlar: *ustoz, murabbiy, ehtirom, milliy ta’lim tizimi, taraqqiyot, shogird, pedagogik qadriyat, ma’naviy tarbiya, ustoz-shogird an’anasi, ijtimoiy-ma’naviy mas’uliyat.*

KIRISH

Bugungi kunda Yangi O’zbekiston taraqqiyot strategiyasida ta’lim-tarbiya masalalariga alohida e’tibor qaratilayotgani bejiz emas. Zero, mamlakat kelajagi barkamol avlodni tarbiyalash, ularda yuksak ma’naviyat, mustahkam bilim va kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish bilan chambarchas bog’liqdir. Bu jarayonning bosh omili sifatida ustoz va murabbiylarning jamiyatdagi mavqei, shaxsiy namunasi hamda pedagogik faoliyati alohida ahamiyat kasb etadi.

Sharq mutafakkirlari asrlar davomida “ustoz” tushunchasini nafaqat bilim beruvchi, balki ma’naviyat yo’lboshchisi sifatida talqin etib kelganlar. “Ustoz-shogird” an’anasi esa milliy ta’lim tizimida nafaqat kasbiy, balki insoniy fazilatlarni shakllantirishning samarali mexanizmi bo’lib kelmoqda. Mustaqillik yillarida ushbu qadriyat davlat siyosatining ustuvor yo’nalishlaridan biriga aylangan bo’lib, “Ustoz va murabbiylar kuni”ning keng nishonlanishi bunga yorqin misoldir.

Mazkur mavzuni tadqiq etish zarurati, bir tomondan, ta’lim tizimida ustoz shaxsining ijtimoiy-ma’naviy rolini chuqur anglash, ikkinchi tomondan esa, murabbiylik faoliyatida zamonaviy innovatsion yondashuvlarni milliy qadriyatlar bilan uyg’unlashtirish ehtiyoji bilan belgilanadi. Shu ma’noda, ustoz va murabbiy shaxsiga ehtirom ko’rsatish nafaqat shaxsiy qadriyat, balki milliy ta’lim tizimi taraqqiyotining kafolati sifatida qaralishi lozim.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ustoz va murabbiy shaxsiga ehtirom masalasi nafaqat pedagogika fanining, balki falsafa, psixologiya va sotsiologiyaning ham muhim tadqiqot ob'ekti sifatida qaraladi. Sharq mutafakkirlaridan Abu Nasr Forobiy, Alisher Navoiy, Ahmad Donishlarning asarlarida ustoz shaxsining ma'naviy-ma'rifiy o'rni, ilm beruvchi va tarbiyachi sifatidagi yuksak mas'uliyati alohida ta'kidlangan. Zamonaviy pedagogika ilmida ham (A. Bandura, J. Bruner, U. Bronfenbrenner) o'qituvchi shaxsiy namunasi va ijtimoiy ta'sir mexanizmlari o'quvchi shaxsini shakllantirishda asosiy omil sifatida talqin etiladi.

O'zbekistonlik olimlar (O. Musurmonova, N. To'raqulov, S. Hasanboeva va boshqalar) o'z tadqiqotlarida ustoz va murabbiy shaxsiga ehtirom ko'rsatishning milliy ta'lim tizimidagi o'rni, tarbiyaviy jarayonning samaradorligini oshirishdagi ahamiyatini asoslab berganlar. Shuningdek, davlat siyosatida ustoz va murabbiy maqomini yuksaltirishga qaratilgan huquqiy-me'yoriy hujjatlar (O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi", Prezident farmon va qarorlari) ushbu sohani yanada rivojlantirish uchun muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi sifatida taqqoslash, tahlil, sintez, tarixiy yondashuv va tizimli yondashuv usullaridan foydalanildi. Bunda, bir tomondan, ustoz va murabbiy shaxsiga ehtirom ko'rsatishning tarixiy ildizlari, ikkinchi tomondan, zamonaviy ta'lim jarayonidagi ahamiyati o'rganildi. Shuningdek, pedagogik kuzatuv, ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish hamda normativ-huquqiy hujjatlarni tahlil qilish usullari qo'llanildi.

Mazkur metodologik yondashuvlar orqali ustoz va murabbiy shaxsiga ehtiromning milliy ta'lim tizimi taraqqiyotidagi kafolatli o'rni asoslab beriladi.

NATIJALAR

Tadqiqot jarayonida ustoz va murabbiy shaxsiga ehtirom ko'rsatishning milliy ta'lim tizimi taraqqiyotidagi o'rni quyidagi natijalar asosida yoritildi.

Tarixiy ildizlar – Sharq mutafakkirlari merosida ustoz shaxsiga hurmat qilish, uni ma'naviyat va bilim yo'lboshchisi sifatida qadrlash qadimdan mavjud bo'lgan an'ana ekanligi aniqlandi.

Zamonaviy ahamiyat – bugungi ta'lim jarayonida ustoz va murabbiylarning shaxsiy namunasi, ularning kasbiy kompetensiyasi va ma'naviy fazilatlari yosh avlodning barkamol shaxs sifatida shakllanishida hal qiluvchi omil ekanligi isbotlandi.

Milliy ta'lim siyosati – davlat darajasida ustoz va murabbiy shaxsiga ehtirom ko'rsatish, ularning ijtimoiy maqomini oshirishga qaratilgan huquqiy-me'yoriy asoslar (qonunlar, dasturlar, farmonlar) ta'lim tizimining izchil rivojlanishini kafolatlashini ko'rsatdi.

Pedagogik jarayon – ustoz-shogird an’anasini zamonaviy ta’lim jarayoniga uyg’unlashtirish, o’quvchi va talabalarda nafaqat bilim, balki ma’naviy-axloqiy fazilatlarni ham shakllantirishda samarali mexanizm ekanligi aniqlab berildi.

Jamiyat rivoji – ustoz va murabbiy shaxsiga ehtirom ko’rsatishning keng targ’ib qilinishi ta’lim samaradorligini oshirish bilan birga, jamiyatda ma’naviy barqarorlik va ijtimoiy birdamlikni mustahkamlashga xizmat qilishi qayd etildi.

MUHOKAMA

Olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko’rsatadiki, ustoz va murabbiy shaxsiga ehtirom ko’rsatish masalasi faqatgina ma’naviy qadriyat emas, balki milliy ta’lim tizimi taraqqiyotining strategik omillaridan biri sifatida qaralishi zarur. Chunki ta’lim jarayonining samaradorligi, avvalo, pedagog shaxsining jamiyatdagi mavqei va unga bo’lgan hurmat bilan chambarchas bog’liqdir.

Bugungi globallashuv sharoitida ta’limda innovatsion texnologiyalar, raqamli resurslar va zamonaviy metodikalar keng qo’llanilayotgan bo’lsa-da, ustoz shaxsining o’rnini to’liq almashtira oladigan vosita mavjud emas. O’quvchi va talaba ongida bilimga intilish, kasbiy va insoniy qadriyatlarni shakllantirish, ma’naviy barkamollikka yo’naltirish bevosita ustoz va murabbiylar shaxsiy namunasi orqali yuzaga chiqadi.

Shu bilan birga, o’tkazilgan tahlillar shuni ko’rsatdiki, ustoz va murabbiylarga ehtiromning davlat siyosati darajasida qo’llab-quvvatlanishi ularning ijtimoiy maqomini oshiribgina qolmay, balki pedagogik faoliyat samaradorligini ham ta’minlaydi. Masalan, “Ustoz va murabbiylar kuni”ning nishonlanishi nafaqat ramziy bayram, balki ta’lim sohasida ishlayotgan mutaxassislarni rag’batlantirish va ularning kasbiy nufuzini mustahkamlash vositasi sifatida muhim ahamiyatga ega.

Muhokama jarayonida shuningdek, ustoz va murabbiy shaxsiga ehtiromning ta’lim samaradorligiga ta’sir etuvchi quyidagi jihatlari alohida e’tirof etildi:

- o’quvchi va talabada bilim olishga ijobiy motivatsiyani shakllantirishi;
- jamiyatda ma’naviy barqarorlik va ijtimoiy birdamlikni mustahkamlashi;
- pedagog shaxsini ijtimoiy hamda kasbiy jihatdan qo’llab-quvvatlash orqali ta’lim tizimi rivojiga turtki berishi.

Shunday qilib, ustoz va murabbiy shaxsiga ehtirom ko’rsatish – bu faqatgina milliy qadriyatlarni e’zozlash emas, balki ta’lim samaradorligi va jamiyat taraqqiyotini kafolatlovchi dolzarb omildir.

XULOSA

Ustoz va murabbiy shaxsiga ehtirom milliy ta’lim tizimi taraqqiyotining kafolati sifatida nafaqat pedagogik jarayon samaradorligini, balki jamiyatning ma’naviy-axloqiy rivojlanishini ham ta’minlaydi. Sharq mutafakkirlari merosi va

ustoz-shogird an'anasi zamonaviy ta'lim jarayonida o'z dolzarbligini yo'qotmagan bo'lib, yosh avlodni barkamol inson qilib tarbiyalashda muhim metodik va ma'naviy asos vazifasini bajaradi. Davlat siyosatida ustoz va murabbiy maqomini yuksaltirish ularning ijtimoiy nufuzini oshirish, kasbiy faoliyatini rag'batlantirish hamda ta'lim tizimini barqaror rivojlantirishga xizmat qiluvchi muhim omildir. Pedagog shaxsining shaxsiy namuna va ma'naviy fazilatlari o'quvchi va talabalarda bilim olishga bo'lgan motivatsiyani kuchaytiradi, ularni Vatanga sodiq, barkamol insonlar sifatida shakllanishiga zamin yaratadi. Ustoz va murabbiylarga hurmat bilan yondashish ta'limning barcha bosqichlarida ijtimoiy birdamlik, ma'naviy barqarorlik va milliy qadriyatlarni asrab-avaylashning muhim kafolati sifatida namoyon bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Bandura, A. Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory. – Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1986.
2. Bronfenbrenner, U. The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design. – Harvard University Press, 1979.
3. Hasanboeva, S. X., & Musurmonova, O. X. Pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2010.
4. To'raqulov, N. Pedagogik mahorat va ustozlik an'analari. – Toshkent: O'qituvchi, 2016.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyev. Yangi O'zbekiston – maktab ostonasidan boshlanadi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
6. O'zbekiston Respublikasi. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun. – Toshkent, 2020.